

הרב משה אליעזר בלום

ראב"ד דק"ק סיקסא מאנסי

התקופה והלכותיה

שהוא תחלת השנה או תחלת רביעיתה ולא ירצו לשתות מים שימצאו חנם. על כן יאכלה בה כל מתוק להיות שנתם מתוקה.

ואני אומר מתוקה שנת העובד השם הבוטח בו לבדו. והנה היודעין תקופ' האמ' לא אמרו כי תזיק לאוכל ולשותה 'ודבר הנפוח שיחות הזקנות'.

ודרש שנשחט יצחק ובת יפתח יש לו סוד כי לא נשחטו כלל כאשר פירשתי בספרי. ויש מהגאונים שאמרו על התקופה 'כי לא נחש ביעקב' אלא הקדמונים אמרו אלה הדברים להפחיד בני אדם שיראו מהשם ולא יוסיפו הרשעים לרשוע וישובו כדי שיצילם השם מד' תקופות כי ידוע ידענו כי כל דברי חכמים אמת כאשר הם במשמעם או יש להם סוד סתום כאשר רמזתי מקצת סודם בספר הישר.

אולם הפר"ח (או"ח סימן תכ"ח) כתב: ולא תחוש לדברי הח' אבן עזרא שאנו בזמנינו שמענו כמה וכמה ניפוחים משתיית מים בשעת התקופה. [אבל גם כתב דהעולם לא נהגו להכריז אלא תקופת ניסן אלמא דמשמע להו שהיא עיקרית].

י"א דהעיקר קפידא "שלא לשתות מים בעת התקופה ממש" אבל אחר התקופה מותר לשתות כל מים אף שהיו תלושים מהמעיינות והבארות בעת התקופה, כן הוא משמעות לשון הרמ"א (יור"ד סימן קט"ז ס"ה) שכתב מנהג פשוט שלא "לשתות מים בשעת התקופה", וכן כתבו הקדמונים, ואין לשנות.

וכן כתב הרמ"א באו"ח סימן תנ"ה. ובמגן אברהם (שם ס"ק ח) כתב בפירוש שאין סכנה אלא כששותה בשעה שהתקופה נופלת. והחיד"א במחזיק ברכה סימן תנ"ה כתב דכן נוהגין בארץ ישראל ובערי טורקיה ואיטליה

הטעם שיש סכנה בשתיית מים בעת התקופה

כתב בספר אבודרהם שער התקופות שיש לזהר בכל תקופה מארבעה תקופות: שלא לשתות מים בשעת התקופה משום סכנה שלא ינזק ויתנפח.

תקופת ניסן הוא לפי שנהפכו מימי מצרים לדם לפי רגע.

תקופת תמוז לפי שבשעה שאמר הקב"ה למשה ולארהן ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והם לא עשו כן והכו אותו וזכו ממנו דם שנאמר הכה צור ויזובו מים ואין זיבה אלא דם ובאותה שעה לקו כל המימות בדם.

תקופת תשרי לפי שבאותו פרק בא אברהם לשחוט את בנו וטפטפה הסכין דם ואותה הטיפה נתפרשה במימות.

תקופת טבת היא לפי שבאותו הפרק נשחטה בת יפתח ונהפכו כל המימות לדם וא"א לעולם בלא צחצוח דם באותן פרקים והיא מלקת.

וי"א שארבעה מלאכים ממונין על המים בארבעה תקופות אלו, כל אחד ואחד בתקופתו, ומתחלפין, וכשזה יוצא וזה נכנס, עומדין המים בלא שמירה.

וי"א כי עקרב מתגרה עם אריה ועקרב משליך טפת דם במים כשאומרים תקופה נופלת.

וממשיך לכתוב: כתב החכם בן עזרא שאלו חכמי קוראן לרבינו הא"י (עיין דרכ"מ יור"ד סימן קט"ז) למה נהגו ישראל הדורים במערב להשמר שלא ישתו מים בשעת התקופה. והשיב 'כי נחוש בעלמא הוא' מפני

או חותם בתוכם, וכ"כ בשמו המשנה ברורה (ס"ק כ).

הפמ"ג (סימן תנה א"א סק"ח) מסופק אם דווקא ברזל מהני או כל מיני מתכת ולמעשה כתב שלא ראה שמניחין רק ברזל.

אולם בדע"ת (סימן תכח ס"ז) כתב דה"ה שאר מתכת מהני.

ובערוך השלחן (סימן תנה) כתב דהמנהג להשים ברזל.

י"א דהברזל צריך להיות מונח על המשקה ממש (דרכי תשובה סקצ"ב בשם הגאון ר' דוד ביסטריץ מגדולי תלמידי החת"ס).

אולם המהרש"ם בדעת תורה (סימן תכח) כתב 'ועכשיו המנהג שאין נותנים הברזל לתוך המים אלא מניחים הברזל ע"ג הכלי שבתוכו המים או המשקין.

עוד כתב שם ששמע ממהרש"ק מבראד דאם מונחים המים בתיבה שהדלתות תלויים בצירי ברזל או סגור במנעל של ברזל וכן בית שדלתותיה וחלונות שלה קבועים בברזל או שיש לו גג של ברזל או שתקוע מסמורת של ברזל בהגג יש צד להקל' נגד התקופה. ולמעשה מסיים המהרש"ם ולא אדע השמועה אם היא אמת וקשה לסמוך על זה בדבר שיש בו חשש סכנה. וכן בשו"ת דברי ישראל (ח"ב לקוטי תשובות סימן מ') מסתפק בהיתר זו.

בדעת תורה סו"ס תכ"ח מביא בשם הציוני דדוקא כשנופל התקופה בלילה יש חשש סכנה.

כמה זמן חוששים

בדרכי תשובה (סימן קטז סקפ"ט) מביא בשם שו"ת שב יעקב דבעל נפש יכול להחמיר ולהקפיד מתחילת היום או מתחלת הלילה תלוי מתי חל התקופה, ובכנה"ג מביא שמהרי"ל היה נזהר שלא לשתות ב' שעות מלפני' וב' שעות מלאחרי' והכנה"ג כתב ע"ז ולא ראיתי עכשיו נזהרין בזה כי אם כחצי שעה קודם או אחריו.

ואין פוצה פה, וכן מביא בטעמי המנהגים (קונטרס אחרון) בשם ספר זכור לאברהם.

ויש מביאים ראי' מדברי ספר הסידים (תנא) וז"ל: אם אמרו לאדם אל תשתה עתה מים, כי התקופה נופלת ושמה עתה עת נפילתה, וכבר בירך, ימתין ואל ידבר עד שידע בטוב שעברה התקופה, ואז ישתה ואל יברך פעם שניה.

אבל המג"א (סימן רו סק"ח) כתב ע"ז ואפילו למ"ד שיש סכנה בדבר [שותה] כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. פירוש שהרי כבר בירך, ולפ"ז אין משם ראי' כלל.

י"א דמים התלושים בעת התקופה אסורים בשתייה אחר התקופה

הבי"י (או"ח סימן תנה) מביא בשם המרדכי והג"מ דכל מים שהי' תלוש בשעת התקופה כל ששותה מהם או לש בהם ואוכל מהם אפילו אחר כמה ימים הם מזיקים.

והש"ך (יור"ד שם ס"ק ו) מביא דכתב במנהגים ובמהרי"ל דאם יש ברזל במים כל זמן התקופות אז אין רשות למזיק, 'וכן נוהגים העולם' להניח ברזל על כל המשקים ומאכלים, ועל מאכלים ומשקים מבושלים או כבושים ומלוחים אין מניחין שום דבר כי אומרים שאין לחוש במבושל וכבוש ומלוח משום תקופה, [ואולי יצא להם כן מ"ש הרמב"ם פי"א מהל' רוצח ושמירת נפש דין ט' מי כבשים ומי שלקות אין בהם משום גילוי ארס הנחש והוא מהירושלמי פ"ח דתרומות וא"כ ס"ל דה"ה דאין בכה"ג משום ארס התקופות] 'וטוב להחמיר בזה להניח ברזל עליו'.

מבואר בדבריו דהסכנה הוא גם אחר כך.

והרמ"א (או"ח סימן תנה ס"א) חושש עכ"פ לכתחלה לסברא זו דכתב ואין לשפוך מים שלנו מכח תקופה הנופלת ומכל מקום 'טוב לכתחלה להשים בהם ברזל'. וכ"כ המג"א (סק"ט) דבשאר ימות השנה יניח מלח

חתום במפה אין רשות להזיק, וכתב ע"ז במנחת פתים (יור"ד סימן קטז) דדווקא חותם ברזל מהני.

בספר תיו יהושע (בריסקין) כתב דבמשקים מבושלים או כבושים אין לחוש כלל. ואפילו לא הניח עליהם ברזל אם יש לו הפסד אין לחוש כלל.

ובדיעבד שאפו או בשלו במים אחר התקופה כתב בשו"ת שם אריה (כולחוכר יור"ד סימן כח) דאין לאסור התבשיל וכ"ש הכלים ועיי"ש להקל בתבשיל שיש בו מים, ובתבשיל שאין מעורב בו מים כלל וודאי דאין לחוש, וגם ס"ל שם דאין התקופה בלוח שלנו מדויק עיי"ש.

המקילים בענין התקופה

החק יעקב (סימן תנה סק"ז) כתב דבשעת הדחק ואין לו מים יש לסמוך להקל אחר התקופה. היעב"ץ במור וקציעה (או"ח סימן תנה) כתב יש לידע שענין התקופה אין אנו חוששין לו כל עיקר ע"פ אבא מארי החכם צבי, וכן כתב בשו"ת מלמד להועיל (או"ח סימן קי"ג).

למעשה. בשעת התקופה ממש אין שותים מים כלל. לכתחלה אם אפשר ליזהר להניח ברזל על כל המים שבבית או להניחם בכלי שיש עליו ברזל טוב ויפה הדבר, ובדיעבד יכול לסמוך על היתדות שעל הגג וכדומה (וכן נוהגין הרבה אנשים). וכן אם אפשר ליזהר להניח ברזל על כל מאכלין חייין וכ"ש אם מעורב בו מים טוב הדבר ואם לאו יש על מי לסמוך להקל, ועכ"פ מנהג העולם שלא לאסור שום דבר אחר התקופה.

בקובץ אור ישראל (גליון כ"ה) מביא הגהות על ספר משמרת שלום מרבי ראובן חיים קליין זצ"ל אבד"ק סנינא, שכתב ובמדינתנו לא שמענו נזהרים רק בתקופת טבת.

החיד"א ביוסף אומץ מביא בשם דרשות מהרי"ל ומטה משה דאין להקפיד בתקופה אלא בנהרות ולא בעיר אך גזרו עיר אטו נהרות, ומביא בשם שבלי הלקט דאין התקופה מזקת בישוב ומאחר דבעיר אין קפידא אלא משום גזרת נהרות לא ראו להחמיר כ"כ בעיר.

בבן איש חי (ש"ש פנחס) כתב ובענין התקופה צריך ליזהר, אך פה עירנו בגדאד וסביבותיה אין נזהרים בזה כלל, ודרכנו לדרוש להם ולהזהירם תמיד, שיניחו מסמר ברזל בתוך החבית של מים ובתוך הכדים תמיד כל השנה כולה, די ש לסמוך על זה, ושומר פתאים ה'.

לענין מאכלים מבושלים

בשו"ת באר חיים מרדכי (ח"א סימן י"א) מביא שהבית יצחק כותב דהמרש"ק פסק דמי שלא הניח ברזל על המאכלים ומשקה בשעת התקופה 'כנהוג' יתן לתוכה דבר חריף כמו מלח ותבלין ויניחו הדבר אצל האש כדי שירתיח ויקלוט הארס ואח"כ ישליכו הדברים חריפים ועוד אין חשש. ולמעשה אחר פלפול ארוכה כתב לזאת צ"ע לי כעת אם עצת המהרש"ק תקום להלכה. וכתב בקצש"ע נוהגין שבשעת התקופה מניחין קצת ברזל על כל המשקים ומאכלים ועל המבושלים או כבושים או מלוחים אין צריכין.

בפמ"ג משב"ז סימן תנ"ה סק"ד כתב בשם דרכי משה דגם כשהמים (או המאכלים)